

jítja — vagy leejti? — zsebkendőjét, a kapitányról álmodik, róla ábrándozik, másnap vele táncol és ölelkezik a terrazon. Szóval szétszaggatja «nevelése láncait» és kijelenti, hogy a maga «egyéni életét» akarja élni. Szándékát apja öngyilkossága sem tudja megtörni. Erre csak a magyar szabadságmozgalom képes a maga csodálatos, Júlia szívéig elható erejével. A nagy lelki és testi szenvedés mégis sirba dönti a leányt. Temetése órájában a szökökút ismét elnémul.

A regény szembeötlő hibája, hogy a szerelmi történet, hőseivel együtt, könnyen elválasztható a kortól, amelybe az író belehelyezi. Ez a történet, kevés változtatással, bármely más korba is belehelyezhető volna, de irrealitásai miatt egyikbe sem illene bele. A csodás és misztikus elemek alkalmazása itt még átlátszóbb fogássá vált.

A jellemelek elrajzoltak, a szerelmi mese sablonos. Ez a regény nemcsak kisebb igényű, de kevésbé is sikerült, mint a Boldogasszony hadnagya, noha sem a személyeknek, sem a cselekvénynek az alakításában nem korlátozta az írónőt a történeti anyag merevsége. Amott történeti ismeretek népszerűsítésére törekedett, itt csupán szórakoztatni akart. A kötet végéhez fűzött rövidebb elbeszélést, *Amíg a csillag kigyul* (Lionardó és Mona Liza szerelméről), művészi szándék sugalmazta.

M. F.

Vidéki író-indulások. Faber-Kovács Gyula: Ballag már a vén diák... (Pápa.) **Tatay Sándor: Az eke.** (Sopron.) Mindkét regény az írói ösztön tipikusan első mozdulatából tevődött össze. Önképzőköri pályamunkák, helyi lapokban megjelent versek és novellák, alkalmi szereplések bizonyára állanak már mögöttük, de a «nagyobb» kezdés minden lelkesült öntudata, stíl-remegése, az attitűd közönségre pillantó volta és a mondanivaló eszmei

imbolygása tapintható bélyegként nyomódott rájuk.

De nem is értékük súlyáról akarunk beszélni. Kezdő vidéki írók munkái mint dokumentumok érdekesek. Dokumentumai a közízlés bizonyos rétegének. A környezet ízlése, melyből kinőnek, majdnem egynemű. «Uralkodó» ízlésről a legbiztosabb értelemben csak a vidéken beszélhetünk. Az irodalmi társaságok, melyekben a vidéki író kezdő lépéseit meg szokta tenni, elsősorban hagyományörzők. A sajtókritika véleményadó hangját is e kialakult hagyomány irányítja és nem billentik ki e még társadalmi kapcsolatokkal is szilárdított egyensúlyból az «irodalmi központ» egyidőben élő különféle ízlésirányainak harcos mozdulatai. A kezdő vidéki író igen ritkán tud szabadulni attól, hogy ne ennek a kifomált és elfogadott helyi ízlésnek írjon, az el- és felismerés e közvetlen adományozójának. Így Faber-Kovács Gyula és Tatay Sándor is. A pápai diákok regényében a helyi vagy ottani kapcsolatokkal bíró olvasó sikerrel keresheti meg önmagát, emlékezhetik derűs-bús diákevekre és szívrezdító anekdoták jutnak eszébe a multra emlékezés érzelmességén át. Emlékezhetik, mennyi ügye-baja volt «szecska» korában, mily vészes is volt egy latin óra, mily lázban égett az első tánciskolai alkalommal s mily gyönyörűen fájdalmas volt az első szerelem. A másik regény ebből a saját milieu-höz való tapadásból programmokig jut el. A magyar föld, a vidéki őserő patetikuma él benne. Nemzetfenntartás, falumentés, a földdel való tragikussá emelt küzdelem, a bűnös város bomlasztó ereje a motívumai s a magyar vidék öntudatos büszkesége az ihletője. Mindketten igaz bensőséggel tisztelgnek milieu-jük előtt Faber-Kovács óvatos érzelmességével, Tatay pedig tragikus pátosszal.

Környezetük ízlésének e morális

elemein kívül hozzásimulnak a távolabbról jött, de ma már a vidéki izlést is befolyásoló újabb magyar irodalomhoz. Ady, Móricz, Szabó Dezső már megtették útjukat a szélesebb közönség felé, mert írói alkatuknak van egy-egy oly vonása, mely könnyen fogalmivá tehető s így egy általánosabb irodalmi igény kielégítőjeként is szerepelhet. Fabernél még eléggé halványak ezek a hatások, Móricz diákrengényeiből inkább csak valami általános kisdíák-hangulat, itt-ott egy-egy stílmozzanat az, ami érvényesül, de Tatay magyar felhorgadása, tragikus magyarsága, földmiszticizmusa, viharosnak megjátszott erotikája, önmagából mintegy kilépni akaró verbális stílusa nyilvánvaló ősökre utal.

Hibájuk voltaképpen egy s jaj, ha ez mindenestől az övék: a homályos látás. A legújabb nemzedéket sokszor jellemzik úgy, hogy pillantása élesen tiszta, hideg, sőt ridegen könyörtelen. Faber-Kovácsban és Tatayban semmi sincs ebből. Az egyik érzelmes fátylon át néz, a másik a retorika ködén. Szeretnék azt hinni, hogy igazában ez a látás sem az övék, ezt is úgy tanulták. Egyelőre levizsgáztak abból, amire környezetük és olvasmányaik megtanították őket. Oly feleleteket adtak, amilyeneket ezek szívesen hallottak. Az út számukra az irodalom felé csak egy lehet: saját kérdéseket feltenni.

K. D.

Annie Vivanti Circe. (Stádium sajtóvállalat.) Tarnovska Mária bűnpöre körülbelül egyidőbe esett Haverda Máriáéval, és bár a maga idejében nagy port vert föl, teljesen feledésbe merült, hiszen a világháború által felkavart emberiség azóta igazán annyi «szenzációt» termelt ki, hogy jelentősebb eseményekről is megfeledkeztünk. A hisztériás lelkialkatú orosz grófnő bűnügyét annak idején Annie

Vivanti, a csodagyereknek indult, de értékeiből hamar kivetkőzött olasz író nő dolgozta fel regényben, és az effélék iránt érdeklődők körében tekintélyes sikert is aratott vele.

Hogy a Stádium most, két évtizeddel a velencei gyilkosság után, miért tartotta szükségesnek ezt a rémregényt lefordíttatni és a piacra hozni, azt legfeljebb üzleti szempontokkal lehetne — nem indokolni, hanem menteni. Abban a lelki válságban, amelyben a mai emberek vergődnek, sajnos, elég sűrűen robbannak ki a bűnügyi szenzációk. A napilapok akárhányszor a Tarnovskáénál bonyolultabb és érdekesebb «eset»-ekről számolnak be, a jobb újságírók pedig, akikre az ilyen «nagyobb» eseteket bízzák, néha különb írói felkészültséggel világítanak a bűnügyek mélységeibe, mint amilyenről ez a könyv tanuskodik. Azzal, hogy a kiadói reklám, amelynek megtevesztő hangzatossága súlyos kárt okoz az igazi irodalomnak (ez ellen már hivatalosan állást kellene foglalni!) Annie Vivantit a legkülönb olasz írók mellé állítja, a regény egyáltalán nem nyer értékében, és hogy Dosztojevszkij nevét le merték írni, az enyhén szólva: blamázs. Mert ezek az alakok s maga a téma is, ha a nagy orosz író írja meg, talán halhatatlan reliefet kaptak volna, de Vivanti tolla alatt, jöllehet, «az életből merítette» őket, bizony csak papírosfigurák maradtak.

Egészen véve: kár volt ezt a giccsromantika eszközeivel széppé és érdekessé kendőzött orosz hisztérikát újra életre támasztani. Éppen elégünk volt már a bűnügyi és a kalandor-regényekből. Ezzel a könyvvel a kiadóvállalat sem magának, sem az irodalomnak nem tett szolgálatot. Különösen nem a magyar irodalomnak, amelynek ápolására és fejlesztésére vállalkozott.

i—gy.